

ПрАТ «ВНЗ «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Навчально-науковий інститут психології та соціальних наук

Кафедра психології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Навчально-наукового інституту
психології та соціальних наук

Яна РАЄВСЬКА

«30» серпня 2024 р.

СХВАЛЕНО на засіданні кафедри
психології

Протокол № 1 від «29» серпня 2024 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

Яна РАЄВСЬКА

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**«КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ НАУКОВЦЯ: АСЕРТИВНІСТЬ І
УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ»**

Галузь знань:	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність:	053 Психологія
Рівень вищої освіти:	третій (освітньо-науковий) рівень
Освітня кваліфікація:	доктор філософії з психології
Освітньо-наукова програма:	Психологія

Загальна інформація про навчальну дисципліну

Назва навчальної дисципліни	Комунікативна компетентність науковця: асертивність і управління конфліктами
Шифр і назва спеціальності	053 Психологія
Освітньо-наукова програма	Психологія (підготовка докторів філософії)
Рівень вищої освіти	третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти
Статус дисципліни	вибіркова (ВК4, дисципліна вільного вибору здобувача)
Кількість кредитів і годин	3 кредити ЄКТС / 90 годин. Лекції: 24 години; практичні (семінарські) заняття: 12 годин; самостійна робота: 54 години.
Термін вивчення дисципліни	2 курс, III семестр
Мова викладання	українська
Вид підсумкового контролю	залік
Сторінка дисципліни на сайті	https://maup.com.ua/ua/pro-akademiyu/instituti/imvsn/kafedra-psihologi/disciplini-vilnogo-viboru.html

Структура курсу

Анотація курсу. Навчальна дисципліна «Комунікативна компетентність науковця: асертивність і управління конфліктами» належить до вибірових освітніх компонентів (ВК4) освітньо-наукової програми «Психологія» підготовки докторів філософії за спеціальністю 053 «Психологія» і вивчається у III семестрі другого року навчання. Курс присвячено тій частині наукової роботи, яка відбувається не на конференційній трибуні й не на письмі, а у щоденній взаємодії: розмові з науковим керівником, узгодженні ролей у дослідницькій команді, суперечці про авторство, відмові від додаткового навантаження, реакції на несправедливу критику. Здобувачі опановують структуру комунікативної компетентності, розмежовують асертивну, агресивну, пасивну та маніпулятивну поведінку й відпрацьовують техніки асертивної відповіді; вчать будувати складні розмови – відмову, прохання, критику, визнання власної помилки – з урахуванням впливу статусу та ієрархії. Другий модуль присвячено конфлікту: його природі й динаміці, типології конфліктів у науковому середовищі, стратегіям поведінки та медіації, а також переговорам щодо ресурсів, ролей і співавторства. Завершує курс проблематика, про яку в академії говорять рідко: мобінг, зловживання владою та харассмент, офіційні процедури реагування, а також емоційне вигорання дослідника й саморегуляція. Курс має тренінговий характер: більшість часу відведено рольовим іграм і розборам.

Розмежування із суміжними освітніми компонентами. Дисципліна не дублює вибірові дисципліни ВК1 «Мистецтво наукової комунікації та аргументації», предметом якої є логічна структура аргументації та академічні жанри, і ВК4 «Риторика і публічна презентація результатів наукового дослідження», зосереджену на усному публічному виступі перед аудиторією. Предметом цієї дисципліни є міжособова професійна комунікація науковця: взаємодія в діаді та малій групі, обстоювання власної позиції, розв'язання суперечностей і ведення переговорів. Курс не є психотерапевтичною групою й не має на меті опрацювання особистих проблем здобувачів.

Предмет вивчення навчальної дисципліни: комунікативна компетентність науковця як складник професійної діяльності; асертивна поведінка в академічному середовищі; закономірності виникнення, розгортання та розв'язання конфліктів у науковій діяльності; переговорні стратегії дослідника.

Мета курсу: сформувати у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти здатність вибудовувати ефективну, асертивну та етично коректну професійну комунікацію в академічному середовищі, конструктивно поводитися в конфліктних ситуаціях, вести переговори щодо ресурсів, ролей і авторства та розпізнавати деструктивні комунікативні практики.

Завдання навчальної дисципліни:

1. розкрити структуру комунікативної компетентності та специфіку професійної комунікації в академічному середовищі; схарактеризувати комунікативні ролі науковця;
2. розмежувати асертивну, агресивну, пасивну та маніпулятивну поведінку; сформувати вміння застосовувати техніки асертивної відповіді та визначати межі власних прав;
3. розкрити природу комунікативних бар'єрів і спотворень; сформувати навички активного слухання та надання конструктивного зворотного зв'язку;
4. сформувати вміння готувати й вести складні розмови: відмовляти, звертатися з проханням, висловлювати незгоду та критику, визнавати помилку;
5. схарактеризувати вплив статусу та ієрархії на комунікацію, зокрема в діаді «науковий керівник – аспірант»;
6. розкрити природу, структуру й динаміку конфлікту; схарактеризувати типологію конфліктів у науковому середовищі та їхні функції;
7. сформувати вміння добирати стратегію поведінки в конфлікті, застосовувати процедури посередництва та вести переговори на основі інтересів;
8. ознайомити з проявами мобінгу, зловживання владою та харассменту в академії, офіційними процедурами реагування; сформувати навички саморегуляції та профілактики емоційного вигорання.

Пререквізити навчальної дисципліни: компетентності другого (магістерського) рівня вищої освіти із соціальної психології, психології спілкування та конфліктології; «Методологія і методи наукових психологічних досліджень» (ОК4) у частині методів самооцінювання та спостереження; досвід взаємодії з науковим керівником і участі в колективних формах наукової роботи.

Постреквізити навчальної дисципліни: «Методика викладання психології та інноваційні технології навчання у вищій школі» (ОК10); «Право інтелектуальної власності та академічна доброчесність у науковій діяльності» (ОК11); асистентська педагогічна практика (ОК12); вибіркові дисципліни ВК5, ВК6; участь у дослідницьких колективах і міжнародних колабораціях, наукове керівництво та публічний захист дисертації.

Програмні компетентності та результати навчання

Інтегральна компетентність (ІК)	ІК. Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати значущі комплексні проблеми професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності у сфері психології, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову повизну, теоретичне та практичне значення.
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК2. Здатність працювати в міжнародному контексті. ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК4. Здатність розв'язувати комплексні проблеми психології на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.
Спеціальні (фахові) компетентності (СК)	СК3. Здатність ініціювати, розробляти і реалізовувати комплексні інноваційні проєкти в сфері психології та дотичні до неї міждисциплінарні проєкти, лідерство та відповідальність під час їх

	реалізації; забезпечувати дотримання прав інтелектуальної власності. СК5. Здатність оцінювати рівень власної фахової компетентності, саморозвиватися і самовдосконалюватися протягом життя, підвищувати професійну кваліфікацію, бути професійно мобільним. СК10. Здатність до рефлексивного управління власною науково-дослідною та науково-педагогічною діяльністю на засадах супервізії, інтервізії й менторства, до побудови індивідуальної траєкторії наукового розвитку та інтеграції у національні й міжнародні дослідницькі мережі.
Програмні результати навчання (РН)	РН8. Визначати свої професійні можливості та завдання підвищення професійної кваліфікації й професійної мобільності. РН9. Вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефахівцями результати досліджень, наукові та прикладні проблеми психології державною та іноземною мовами, готувати результати досліджень у вигляді наукових публікацій. РН10. Організовувати і здійснювати освітній процес у сфері психології, його наукове, навчально-методичне та нормативне забезпечення, застосувати ефективні методики викладання навчальних дисциплін. РН13. Здійснювати рефлексивний аналіз власної дослідницької та науково-педагогічної практики із застосуванням супервізійних, інтервізійних і менторських моделей, планувати та коригувати індивідуальну траєкторію наукового і професійного розвитку, презентувати результати в межах національних та міжнародних наукових мереж.

Зміст навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Лекції, год.	Практичні (семін.), год.	Самост. робота, год.
Змістовий модуль 1. Комунікативна компетентність та асертивність науковця				
Тема 1	Комунікативна компетентність: структура та складники. Специфіка професійної комунікації в академічному середовищі; комунікативні ролі науковця.	3	1	7
Тема 2	Асертивність: поняття та відмежування від агресивності, пасивності й маніпулятивності. Асертивні права та їх межі; техніки асертивної відповіді.	3	2	7
Тема 3	Комунікативні бар'єри та спотворення. Активне слухання, конструктивний зворотний зв'язок, метакомунікація. Вплив статусу та ієрархії.	3	2	7
Тема 4	Складні розмови в академічному середовищі: відмова, прохання, незгода, критика, визнання	3	1	7

№ теми	Назва теми	Лекції, год.	Практичні (семін.), год.	Самост. робота, год.
	помилки. Діада «науковий керівник — аспірант».			
<i>Модульна контрольна робота 1</i>				
Змістовий модуль 2. Конфлікт, переговори та деструктивні практики в академії				
Тема 5	Конфлікт: природа, структура, динаміка. Типологія конфліктів у науковому середовищі; конструктивна та деструктивна функції конфлікту.	3	2	7
Тема 6	Стратегії поведінки в конфлікті та їх добір. Посередництво й медіація. Конфлікти в дослідницькій команді та щодо авторства.	3	2	7
Тема 7	Переговори в науковій діяльності: підготовка, інтереси проти позицій, найкраща альтернатива, робота зі складними опонентами.	3	1	6
Тема 8	Деструктивні практики: мобінг, зловживання владою, харассмент; процедури реагування. Емоційне вигорання науковця та саморегуляція.	3	1	6
<i>Модульна контрольна робота 2</i>				
Разом:		24	12	54

Форма підсумкового контролю – залік.

Методи навчання: проблемна та оглядова лекція, лекція-дискусія; семінар-дискусія; соціально-психологічний тренінг комунікативних умінь; рольові ігри та симуляції складних розмов і переговорів; відпрацювання технік асертивної відповіді в парах і трійках; аналіз знеособлених кейсів академічних конфліктів; самодіагностика комунікативного стилю та стратегій поведінки в конфлікті за валідними методиками; відеозапис симуляцій із подальшим розбором; балінтівські за форматом групові обговорення професійних ситуацій; рефлексивний щоденник комунікації; взаємне оцінювання за рубриками.

Методи оцінювання: усний контроль (опитування, участь у дискусії, виконання ролі в симуляції, обґрунтування комунікативних рішень); практичний контроль (демонстрація технік асертивної відповіді, ведення переговорів, надання зворотного зв'язку); письмовий контроль (аналіз кейсу, сценарій складної розмови, план переговорів, самоаналіз, рефлексивний щоденник); тестовий контроль (модульні контрольні роботи); захист індивідуального комунікативного портфоліо; самоконтроль, взаємооцінювання та рефлексивний самозвіт.

Технічне обладнання та / або програмне забезпечення

Для якісного викладання та опанування курсу використовуються: навчальна аудиторія, придатна для роботи в колі та в малих групах, із можливістю перестановки меблів; мультимедійний проектор; засоби аудіо- та відеозапису симуляцій і пристрої для їх перегляду; фліпчарт і матеріали для групової роботи; доступ до мережі Інтернет; наукова бібліотека Академії та доступ до наукометричних баз (Scopus, Web of Science). Використовуються офіційний сайт МАУП (<http://maup.com.ua>), система дистанційного навчання Академії, онлайн-платформи для відеоконунікації (для відпрацювання дистанційних форматів складних розмов), стандартизовані методики самодіагностики комунікативного стилю та стратегій поведінки в конфлікті, а також нормативні документи Академії щодо етики й процедур реагування.

Форми і методи контролю

Контроль успішності здобувачів освіти поділяється на **поточний і підсумковий (семестровий)**. Окремим накопичувальним видом контролю є захист індивідуального комунікативного портфоліо.

Поточний контроль здійснюється під час практичних (семінарських) занять і має на меті систематичну перевірку засвоєння теоретичного матеріалу та сформованості комунікативних умінь: асертивної відповіді, активного слухання, ведення складної розмови, добору стратегії в конфлікті, переговорів. Формами поточного контролю є: усне опитування; участь у тренінгових вправах, рольових іграх і симуляціях; аналіз знеособлених кейсів; підготовка сценаріїв складних розмов і планів переговорів; ведення рефлексивного щоденника; взаємне оцінювання; виконання завдань для самостійної роботи. З огляду на переважання лекційних годин значну частину поточного контролю винесено на перевірку результатів самостійної роботи. Оцінюванню підлягають комунікативні вміння та якість рефлексії, а не особистісні властивості здобувача.

Методи поточного контролю: усний контроль (опитування, обґрунтування рішень, участь у симуляції); практичний контроль (демонстрація технік, переговори, зворотний зв'язок); письмовий контроль (аналіз кейсу, сценарій розмови, план переговорів, самоаналіз); тестовий контроль; спостереження; проблемні ситуації.

Підсумковий (семестровий) контроль проводиться у формі заліку. Залік виставляється за результатами накопичення рейтингових балів упродовж семестру без проведення окремого підсумкового заходу за умови виконання всіх обов'язкових видів робіт і набуття не менше ніж 60 балів зі 100. Здобувачі, які набрали 35-59 балів, складають залік у терміни, визначені нормативними документами Академії, після доопрацювання невиконаних видів робіт.

Система оцінювання та вимоги

Система оцінювання ґрунтується на принципах об'єктивності, прозорості, гнучкості та високої диференціації. Оцінювання результатів навчання здійснюється за модульно-рейтинговою системою із застосуванням 100-бальної шкали. Максимальна кількість балів, яку може накопичити здобувач за всі види навчальної роботи з дисципліни, становить 100.

Таблиця розподілу балів, які отримують здобувачі

Вид навчальної роботи	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Разом
Робота на практичних (семінарських) заняттях і самостійна робота	20	20	40
Модульна контрольна робота	15	15	30
Індивідуальне комунікативне портфоліо	15	15	30
Разом	50	50	100

Поточний контроль оцінюється в межах до 40 балів (робота на заняттях і самостійна робота); модульні контрольні роботи – до 30 балів (дві МКР по 15 балів кожна); індивідуальне комунікативне портфоліо – до 30 балів (два етапи по 15 балів). Мінімальна сума балів, за якої дисципліна вважається зарахованою, становить 60.

Критерії оцінювання роботи на практичних (семінарських) заняттях. Оцінюються: володіння поняттєвим апаратом; коректність розмежування асертивної, агресивної, пасивної та маніпулятивної поведінки; якість виконання технік у симуляціях; здатність утримувати позицію без переходу на особи; якість активного слухання та зворотного зв'язку; обґрунтованість добору стратегії в конфлікті; глибина аналізу кейсів; дотримання правил групової роботи та конфіденційності. Оцінюються комунікативні вміння й рефлексія, а не особистісні риси, темперамент чи міра відкритості здобувача.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи. Модульна контрольна робота виконується у письмовій (тестовій) формі та оцінюється до 15 балів. Оцінювання (частка правильно виконаних завдань): «відмінно» – понад 90 %; «дуже добре» – 82-89 %; «добре» –

75-81 %; «задовільно» – 68-74 %; «достатньо» – 60-67 %; «незадовільно» – менше 60 %. Відсутність роботи – 0 балів.

Критерії оцінювання індивідуального комунікативного портфоліо (30 балів).

Портфоліо виконується у два етапи на матеріалі професійних комунікативних ситуацій здобувача. Усі описані ситуації подаються у знеособленому вигляді; здобувач самостійно визначає міру деталізації й має право замінити власний випадок модельним.

Етап 1 (до 15 балів, змістовий модуль 1) – комунікативна самодіагностика та складні розмови: результати самодіагностики комунікативного стилю за валідними методиками з інтерпретацією; аналіз власного комунікативного профілю в академічному середовищі (типові ролі, сильні сторони, дефіцити); три сценарії асертивної відповіді на типові ситуації (необґрунтоване прохання, несправедлива критика, тиск щодо термінів); розгорнутий сценарій однієї складної розмови з обґрунтуванням комунікативних рішень. Критерії: коректність інтерпретації результатів самодіагностики (до 5); обґрунтованість сценаріїв асертивної відповіді (до 5); якість підготовки складної розмови та глибина рефлексії (до 5).

Етап 2 (до 15 балів, змістовий модуль 2) – конфлікт і переговори: розгорнутий аналіз знеособленого конфліктного кейсу з академічного середовища (структура, динаміка, інтереси сторін, можливі сценарії розв'язання); план переговорів за однією професійною ситуацією (інтереси, альтернативи, критерії, найкраща альтернатива); аналіз власної участі в симуляціях за відеозаписом або зворотним зв'язком групи; алгоритм дій у разі зіткнення з мобінгом або зловживанням владою з покликанням на процедури Академії; індивідуальний план розвитку комунікативної компетентності та профілактики емоційного вигорання. Критерії: глибина аналізу конфліктного кейсу (до 5); реалістичність і продуманість плану переговорів (до 5); якість самоаналізу, плану розвитку та обізнаність із процедурами реагування (до 5).

Зведена шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою (для екзамену)	Для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	дуже добре	зараховано
75-81	C	добре	зараховано
68-74	D	задовільно	зараховано
60-67	E	достатньо	зараховано
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Політика курсу

Політика щодо академічної доброчесності. Викладання дисципліни ґрунтується на засадах академічної доброчесності відповідно до Закону України «Про освіту» та нормативних документів Академії (<https://maup.com.ua/ua/navchannya-u-maup/akademichna-dobrochesnist.html>). Матеріали портфоліо мають бути оригінальними, супроводжуватися коректними покликаннями на першоджерела й перевіркою на текстові збіги. Порушеннями академічної доброчесності вважаються академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання.

Політика добровільного саморозкриття та меж курсу. Курс є навчальною дисципліною професійного спрямування, а не психотерапевтичною чи особистісно-розвивальною групою. Здобувач самостійно визначає міру відкритості й має право не обговорювати особисті обставини, замінивши власний випадок модельним; така заміна не впливає на оцінку. Вправи, що передбачають звернення до власного досвіду, виконуються добровільно; відмова від конкретної вправи є припустимою за умови виконання альтернативного завдання. Якщо під час навчання здобувач стикається з переживаннями, що потребують фахової допомоги, викладач інформує про відповідні ресурси, не виконуючи терапевтичної ролі.

Політика конфіденційності групової роботи. Усе, що учасники розповідають про себе в межах групи, залишається в групі: переказування цих відомостей поза навчальним процесом неприпустиме. Конфліктні ситуації, що аналізуються на заняттях, подаються знеособлено: без зазначення прізвищ, посад, підрозділів та інших ознак, за якими можна впізнати конкретних осіб. Курс не є каналом для скарг на колег або керівництво; його завдання – сформувати вміння, а не розглянути конкретну справу.

Політика реагування на випадки мобінгу, зловживання владою та харассменту. Ці явища розглядаються в курсі як предмет вивчення та як реальність академічного середовища. Якщо здобувач повідомляє про ситуацію, що має ознаки мобінгу, дискримінації чи зловживання владою, викладач інформує його про чинні процедури Академії та відповідні законодавчі механізми, зокрема положення законодавства про запобігання та протидію мобінгу. Такі ситуації не «розв'язуються» на занятті й не стають навчальним кейсом без згоди особи. Рольові ігри, що відтворюють тиск або приниження, проводяться лише за добровільною згодою учасників, із чітким входом у роль і виходом із неї та обов'язковим обговоренням після вправи.

Політика відеозапису симуляцій. Відеозапис рольових ігор здійснюється з поінформованої згоди всіх учасників епізоду та використовується виключно в навчальних цілях – для самоаналізу, розбору на занятті й оцінювання викладачем. Поширення записів поза межами навчальної групи та завантаження їх до зовнішніх сервісів є неприпустимим. Записи видаляються після завершення семестру. Здобувач, який не дає згоди на запис, виконує самоаналіз за письмовим зворотним зв'язком групи й викладача.

Політика зворотного зв'язку та безпеки навчального середовища. Зворотний зв'язок стосується поведінки в конкретній ситуації, а не особистості учасника, і надається за схемою «що спрацювало – що варто змінити – як саме». Неприпустимими є оцінні судження про характер, знецінення, висміювання та тиск на учасника з метою саморозкриття. Учасник має право зупинити вправу щодо себе в будь-який момент.

Політика щодо відвідування, дедлайнів і перескладання. Відвідування занять є обов'язковим; пропущені заняття відпрацьовуються у визначений викладачем спосіб. Оскільки курс має тренінговий характер, обов'язковими для зарахування є участь у симуляціях складної розмови та переговорів, а також ведення рефлексивного щоденника; ці види робіт не можуть бути повністю замінені письмовими. Етапи портфоліо виконуються у встановлені терміни; роботи, подані з порушенням дедлайну без поважних причин, можуть оцінюватися зі зниженням балів. Перескладання здійснюється у порядку, визначеному нормативними документами Академії.

Політика щодо оскарження. Здобувач має право на вмотивоване оскарження результатів оцінювання у порядку, визначеному нормативними документами Академії, звернувшись до викладача, завідувача кафедри або гаранта освітньо-наукової програми.

Політика використання цифрових інструментів та інструментів штучного інтелекту. Використання цифрових інструментів і генеративного штучного інтелекту допускається як допоміжний засіб структурування матеріалу та мовного редагування письмових робіт за умови прозорого декларування. Неприпустимим є подання згенерованих сценаріїв розмов, аналізів кейсів і рефлексивних записів як власних: предметом оцінювання є комунікативні рішення та рефлексія здобувача. Категорично неприпустимим є завантаження

до зовнішніх сервісів матеріалів, що містять відомості про реальних осіб, зокрема описів конфліктних ситуацій за участю колег.

Політика сталого розвитку. Викладання дисципліни узгоджується із Цілями сталого розвитку ООН, насамперед із Ціллю 3 «Міцне здоров'я та благополуччя» (профілактика вигорання), Ціллю 4 «Якісна освіта», Ціллю 5 «Гендерна рівність», Ціллю 8 «Гідна праця та економічне зростання» (безпечне та поважне робоче середовище) і Ціллю 16 «Мир, справедливість та сильні інститути».

Методичне забезпечення навчальної дисципліни

Навчально-методичне забезпечення дисципліни включає: силабус дисципліни; конспект (тексти) лекцій; методичні рекомендації до практичних (семінарських) занять; методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів; методичні рекомендації до індивідуального комунікативного портфоліо; добірку валідних методик самодіагностики комунікативного стилю та стратегій поведінки в конфлікті з ключами й нормами; банк знеособлених кейсів академічних конфліктів; сценарії рольових ігор і симуляцій переговорів; шаблони сценарію складної розмови, плану переговорів і рефлексивного щоденника; оцінні рубрики для симуляцій і зворотного зв'язку; витяги з нормативних документів Академії та законодавства щодо протидії мобінгу; банк завдань для модульних контрольних робіт; перелік питань до заліку (додаток 1).

Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Ложкін Г. В., Пов'якель Н. І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика : навчальний посібник. Київ : Професіонал, 2006. 416 с.
2. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : підручник : у 2 кн. Кн. 1: Соціальна психологія особистості і спілкування. Київ : Либідь, 2004. 576 с.
3. Скібіцька Л. І. Конфліктологія : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 384 с.
4. Fisher R., Ury W., Patton B. Getting to Yes: Negotiating Agreement Without Giving In. 3rd ed. New York : Penguin Books, 2011. 240 p.
5. Stone D., Patton B., Heen S. Difficult Conversations: How to Discuss What Matters Most. 2nd ed. New York : Penguin Books, 2010. 401 p.
6. Alberti R., Emmons M. Your Perfect Right: Assertiveness and Equality in Your Life and Relationships. 10th ed. Oakland : Impact Publishers, 2017. 288 p.
7. Deutsch M., Coleman P. T., Marcus E. C. (eds.) The Handbook of Conflict Resolution: Theory and Practice. 3rd ed. San Francisco : Jossey-Bass, 2014. 1264 p.
8. Levecque K., Anseel F., De Beuckelaer A., Van der Heyden J., Gisle L. Work organization and mental health problems in PhD students. Research Policy. 2017. Vol. 46, № 4. P. 868-879.

Додаткова література

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. 2-ге вид., доп. Київ : Академія, 2009. 376 с.
2. Ury W. Getting Past No: Negotiating in Difficult Situations. New York : Bantam Books, 2007. 192 p.
3. Rosenberg M. B. Nonviolent Communication: A Language of Life. 3rd ed. Encinitas : PuddleDancer Press, 2015. 264 p.
4. Rahim M. A. Managing Conflict in Organizations. 4th ed. New Brunswick : Transaction Publishers, 2011. 344 p.
5. De Dreu C. K. W., Gelfand M. J. (eds.) The Psychology of Conflict and Conflict Management in Organizations. New York : Lawrence Erlbaum Associates, 2008. 528 p.
6. Einarsen S. V., Hoel H., Zapf D., Cooper C. L. (eds.) Bullying and Harassment in the Workplace: Theory, Research and Practice. 3rd ed. Boca Raton : CRC Press, 2020. 736 p.
7. Leymann H. The content and development of mobbing at work. European Journal of Work and Organizational Psychology. 1996. Vol. 5, № 2. P. 165-184.

8. Maslach C., Leiter M. P. Understanding the burnout experience: Recent research and its implications for psychiatry. *World Psychiatry*. 2016. Vol. 15, № 2. P. 103-111.
9. Gallo A. *HBR Guide to Dealing with Conflict*. Boston : Harvard Business Review Press, 2017. 208 p.
10. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самодопомоги в умовах тривалої травматизації : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 160 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний сайт МАУП. URL: <http://maup.com.ua>
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню) : Закон України від 16.11.2022 р. № 2759-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
3. Офіційний вебпортал Верховної Ради України (законодавство). URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
4. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://naqa.gov.ua>
5. European Charter for Researchers – засади відносин у науковому середовищі. URL: <https://euraxess.ec.europa.eu>
6. Vitae – Researcher Development Framework. URL: <https://www.vitae.ac.uk>
7. APA PsycNet. URL: <https://psycnet.apa.org>
8. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://nbuv.gov.ua>
9. Google Scholar. URL: <https://scholar.google.com>

ПрАТ «ВНЗ «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Навчально-науковий інститут психології та соціальних наук

Кафедра психології

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ НАУКОВЦЯ: АСЕРТИВНІСТЬ І
УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ»**

Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти. Спеціальність 053 Психологія. ОНП «Психологія». Вибіркова дисципліна (ВК4), 3 кредити ЄКТС / 90 год, III семестр, підсумковий контроль – залік.

1. Методичні рекомендації до практичних (семінарських) занять

Практичні (семінарські) заняття (12 год.) мають тренінговий характер. Вони спрямовані на відпрацювання вмінь асертивної відповіді, активного слухання, ведення складних розмов, добору стратегії поведінки в конфлікті та переговорів. Провідними формами роботи є тренінгові вправи в парах і трійках, рольові ігри та симуляції, аналіз знеособлених кейсів, самодіагностика за валідними методиками, відеозапис симуляцій із подальшим розбором і структурований зворотний зв'язок групи.

Порядок підготовки до заняття: опрацювати конспект лекції та рекомендовані джерела; виконати завдання самодіагностики, якщо воно передбачене; підготувати знеособлений опис професійної ситуації для розбору або скористатися запропонованим модельним кейсом; продовжити ведення рефлексивного щоденника комунікації.

Наскрізнний принцип курсу: відпрацювання відбувається на професійних, а не особистих ситуаціях. Здобувач сам визначає міру відкритості; заміна власного випадку модельним є цілком припустимою й не впливає на оцінку.

Критерії оцінювання роботи на занятті: володіння поняттєвим апаратом; коректність розмежування типів комунікативної поведінки; якість виконання технік у симуляціях; здатність утримувати позицію без переходу на особи; якість слухання та зворотного зв'язку; обґрунтованість добору стратегії; дотримання правил групової роботи та конфіденційності. Робота на заняттях разом із самостійною роботою оцінюється в межах до 40 балів за семестр.

Семінар 1 (Тема 1, 1 год.). Комунікативна компетентність науковця

Питання для обговорення:

1. Структура комунікативної компетентності та її складники.
2. Специфіка професійної комунікації в академічному середовищі.
3. Комунікативні ролі науковця: автор, співавтор, рецензент, керівник, підлеглий, колега.
4. Комунікативні вимоги різних наукових ситуацій.

Практичні завдання:

1. Скласти перелік комунікативних ситуацій, типових для власної наукової діяльності.
2. Визначити ролі, у яких здобувач виступає найчастіше, та вимоги кожної з них.
3. Розпочати ведення рефлексивного щоденника комунікації.

Семінар 2 (Тема 2, 2 год.). Асертивність і техніки асертивної відповіді

Питання для обговорення:

1. Асертивність: поняття та відмежування від агресивності, пасивності й маніпулятивності.
2. Асертивні права особи та їхні межі у професійному контексті.
3. Техніки асертивної відповіді: «зіпсована платівка», асертивне «ні», часткова згода, запит на уточнення.
4. Типові труднощі асертивної поведінки в умовах залежності від керівника.

Практичні завдання:

1. Виконати самодіагностику комунікативного стилю та проінтерпретувати результат.
2. Відпрацювати в трійках техніки асертивної відмови на трьох типових ситуаціях.

3. Скласти три власні сценарії асертивної відповіді та перевірити їх у рольовій грі.

Семінар 3 (Тема 3, 2 год.). Слухання, зворотний зв'язок і вплив статусу

Питання для обговорення:

1. Комунікативні бар'єри та спотворення повідомлення.
2. Активне слухання: техніки й типові помилки.
3. Конструктивний зворотний зв'язок: структура та умови дієвості.
4. Вплив статусу та ієрархії на комунікацію; мовчання як наслідок влади.

Практичні завдання:

1. Виконати вправу на активне слухання з подальшим аналізом точності розуміння.
2. Надати й отримати зворотний зв'язок за структурованою схемою.
3. Проаналізувати кейс комунікативного спотворення, зумовленого різницею статусів.

Семінар 4 (Тема 4, 1 год.). Складні розмови в академічному середовищі

Питання для обговорення:

1. Типи складних розмов: відмова, прохання, незгода, критика, визнання помилки.
2. Підготовка складної розмови: мета, інтереси, можливі реакції.
3. Діада «науковий керівник – аспірант»: типові напруження та способи їх прояснення.
4. Комунікація щодо термінів, обсягу роботи та очікувань.

Практичні завдання:

1. Підготувати сценарій складної розмови за власною професійною ситуацією.
2. Провести симуляцію розмови з відеозаписом і подальшим розбором.
3. Проаналізувати власні комунікативні рішення та запропонувати альтернативи.

Семінар 5 (Тема 5, 2 год.). Конфлікт у науковому середовищі

Питання для обговорення:

1. Конфлікт: структура, учасники, предмет, динаміка.
2. Типологія конфліктів у науковій діяльності: змістові, ресурсні, статусні, ціннісні.
3. Конструктивна та деструктивна функції конфлікту.
4. Ескалація конфлікту та точки можливого втручання.

Практичні завдання:

1. Проаналізувати знеособлений кейс академічного конфлікту за схемою структурного аналізу.
2. Визначити інтереси сторін, приховані за заявленими позиціями.
3. Змоделювати динаміку ескалації та визначити моменти, коли втручання було б дієвим.

Семінар 6 (Тема 6, 2 год.). Стратегії поведінки та медіація

Питання для обговорення:

1. Стратегії поведінки в конфлікті та умови доречності кожної з них.
2. Помилки добору стратегії; наслідки хронічного уникання.
3. Посередництво й медіація: роль третьої сторони, етапи процедури.
4. Конфлікти в дослідницькій команді та щодо авторства публікацій.

Практичні завдання:

1. Виконати самодіагностику стратегій поведінки в конфлікті та зіставити з власним досвідом.
2. Провести рольову гру «суперечка про авторство» у трьох ролях: сторони та посередника.
3. Розробити правила запобігання конфліктам щодо авторства для дослідницької команди.

Семінар 7 (Тема 7, 1 год.). Переговори в науковій діяльності

Питання для обговорення:

1. Підготовка до переговорів: інтереси, позиції, критерії.
2. Найкраща альтернатива переговорній угоді та її роль.
3. Переговори щодо ресурсів, ролей, термінів і співавторства.

4. Робота зі складними опонентами та тиском.

Практичні завдання:

1. Скласти план переговорів за власною професійною ситуацією.
2. Провести симуляцію переговорів у парах зі зміною ролей.
3. Проаналізувати результат: чиї інтереси було враховано і якою ціною.

Семінар 8 (Тема 8, 1 год.). Деструктивні практики та саморегуляція

Питання для обговорення:

1. Мобінг, булінг, зловживання владою та харасмент в академічному середовищі: ознаки.
2. Відмежування конфлікту від систематичного цькування.
3. Процедури реагування: внутрішні механізми Академії та законодавчі можливості.
4. Емоційне вигорання науковця: чинники, ознаки, профілактика.

Практичні завдання:

1. Проаналізувати модельний кейс і визначити, чи має ситуація ознаки мобінгу.
2. Скласти алгоритм дій у разі зіткнення з деструктивними практиками.
3. Розробити індивідуальний план профілактики вигорання та захистити портфоліо.

2. Методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів

Самостійна робота (54 год.) є основним обсягом навчального навантаження з дисципліни. Основні види: опрацювання джерел і нормативних документів; виконання самодіагностики та інтерпретація результатів; ведення рефлексивного щоденника комунікації; підготовка сценаріїв складних розмов і планів переговорів; аналіз знеособлених кейсів; самоаналіз участі в симуляціях; розроблення індивідуальних планів розвитку та профілактики вигорання; підготовка до модульних контрольних робіт і заліку.

Тема	Зміст самостійної роботи	Год.	Форма контролю
Тема 1	Опрацювання моделей комунікативної компетентності; аналіз власних комунікативних ролей; початок щоденника. Етап 1 портфоліо.	7	Комунікативний профіль
Тема 2	Самодіагностика комунікативного стилю; розроблення сценаріїв асертивної відповіді. Етап 1 портфоліо.	7	Сценарії відповіді
Тема 3	Відпрацювання технік слухання та зворотного зв'язку; аналіз впливу статусу на комунікацію.	7	Аналітичне завдання
Тема 4	Підготовка сценарію складної розмови та самоаналіз симуляції. Етап 1 портфоліо.	7	Сценарій розмови
Тема 5	Структурний аналіз знеособленого конфліктного кейсу. Етап 2 портфоліо.	7	Аналіз кейсу
Тема 6	Самодіагностика стратегій поведінки в конфлікті; розроблення правил щодо авторства. Етап 2 портфоліо.	7	Правила команди
Тема 7	Складання плану переговорів; самоаналіз участі в симуляції. Етап 2 портфоліо.	6	План переговорів
Тема 8	Опрацювання процедур реагування; план профілактики вигорання; захист портфоліо. Етап 2 портфоліо.	6	Захист портфоліо
Разом		54	

3. Методичні рекомендації до індивідуального комунікативного портфоліо

Індивідуальне комунікативне портфоліо є наскрізною роботою курсу. Мета – оцінити власний комунікативний профіль у професійному середовищі, відпрацювати асертивні та переговорні стратегії й скласти реалістичний план розвитку. Усі ситуації подаються знеособлено; здобувач самостійно визначає міру деталізації та має право використати

модельні випадки замість власних. Портфоліо виконується у два етапи (до 15 балів кожен, разом до 30 балів).

Етап 1. Комунікативна самодіагностика та складні розмови:

1. Результати самодіагностики комунікативного стилю за валідними методиками з коректною інтерпретацією та зазначенням обмежень методик.
2. Аналіз власного комунікативного профілю в академічному середовищі: типові ролі, сильні сторони, дефіцити.
3. Перелік професійних комунікативних ситуацій, які здобувач оцінює як складні для себе.
4. Три сценарії асертивної відповіді на типові ситуації: необґрунтоване прохання, несправедлива критика, тиск щодо термінів.
5. Розгорнутий сценарій однієї складної розмови: мета, інтереси сторін, можливі реакції, запасні варіанти.
6. Обґрунтування комунікативних рішень із покликанням на опрацьовані джерела.
7. Витяг із рефлексивного щоденника за перший модуль із висновками.

Етап 2. Конфлікт, переговори та план розвитку:

1. Розгорнутий аналіз знеособленого конфліктного кейсу з академічного середовища: структура, учасники, предмет, динаміка, інтереси за позиціями.
2. Оцінка застосованих сторонами стратегій і можливі альтернативні сценарії розвитку.
3. План переговорів за однією професійною ситуацією: інтереси, критерії, альтернативи, найкраща альтернатива переговорній угоді.
4. Проект правил запобігання конфліктам щодо авторства для дослідницької команди.
5. Самоаналіз власної участі в симуляціях за відеозаписом або зворотним зв'язком групи.
6. Алгоритм дій у разі зіткнення з мобінгом або зловживанням владою з покликанням на процедури Академії та законодавчі механізми.
7. Індивідуальний план розвитку комунікативної компетентності на наступний рік.
8. План профілактики емоційного вигорання з урахуванням чинників власної наукової діяльності.
9. Матеріали публічного захисту портфоліо.

Критерії оцінювання портфоліо (30 балів): коректність інтерпретації результатів самодіагностики (до 5); обґрунтованість сценаріїв асертивної відповіді (до 5); якість підготовки складної розмови та глибина рефлексії (до 5); глибина аналізу конфліктного кейсу (до 5); реалістичність і продуманість плану переговорів (до 5); якість самоаналізу, плану розвитку та обізнаність із процедурами реагування (до 5).

4. Банк завдань для модульних контрольних робіт

Модульна контрольна робота виконується у письмовій (тестовій) формі й охоплює матеріал відповідного змістового модуля. Кожен варіант формується з тестових завдань закритої форми, завдань на відповідність та відкритих (проблемних) завдань. Оцінювання здійснюється до 15 балів за кожну МКР.

Модульна контрольна робота 1 (змістовий модуль 1, теми 1-4)

Частина А. Тестові завдання закритої форми (оберіть одну правильну відповідь).

1. Комунікативна компетентність – це: а) знання правил етикету; б) здатність ефективно розв'язувати комунікативні завдання відповідно до контексту та цілей; в) володіння кількома мовами; г) уміння виступати публічно.
2. Асертивна поведінка передбачає: а) домінування над співрозмовником; б) обстоювання власних інтересів із повагою до інтересів іншого; в) уникання конфронтації; г) приховане керування іншим.
3. Пасивна комунікативна поведінка виявляється в: а) прямому висловленні потреб; б) відмові від власних інтересів заради уникнення напруження; в) тиску на співрозмовника; г) іронії.

4. Маніпулятивна поведінка відрізняється від асертивної тим, що: а) є ефективнішою; б) досягає мети прихованим впливом, приховуючи справжній намір; в) завжди агресивна; г) не має мети.
5. Техніка «зіпсована платівка» полягає в: а) підвищенні голосу; б) спокійному повторенні власної позиції без виправдань і нових аргументів; в) зміні теми; г) поступці.
6. Активне слухання передбачає передусім: а) мовчання; б) перевірку правильності розуміння через перефразування та уточнення; в) поради; г) оцінювання сказаного.
7. Конструктивний зворотний зв'язок стосується: а) особистісних рис; б) конкретної поведінки в конкретній ситуації та її наслідків; в) минулих заслуг; г) думки третіх осіб.
8. Вплив ієрархії на комунікацію виявляється, зокрема, у тому, що: а) підлеглі говорять відвертіше; б) нижчі за статусом схильні замовчувати незгоду та проблеми; в) статус не впливає; г) керівник завжди обізнаніший.
9. Під час відмови керівникові асертивна стратегія передбачає: а) мовчазну згоду з подальшим невиконанням; б) чітку відмову з поясненням причин і пропозицією альтернативи; в) уникання розмови; г) скаргу третій особі.
10. Визнання власної помилки у професійній комунікації: а) знижує довіру остаточно; б) за умови конкретності та пропозиції виправлення зазвичай зміцнює довіру; в) є недоречним; г) потребує тривалих виправдань.

Частина Б. Завдання на відповідність.

1. Установіть відповідність між типом комунікативної поведінки (асертивна, агресивна, пасивна, маніпулятивна) та її проявом.
2. Установіть відповідність між технікою асертивної відповіді та ситуацією, у якій вона доречна.
3. Установіть відповідність між типом складної розмови (відмова, прохання, критика, визнання помилки) та ключовою вимогою до її підготовки.

Частина В. Відкриті (проблемні) завдання.

1. Розкрийте структуру комунікативної компетентності та її значення для наукової діяльності.
2. Порівняйте асертивну, агресивну, пасивну та маніпулятивну поведінку за критеріями мети, засобів і наслідків.
3. Опишіть правила надання конструктивного зворотного зв'язку.
4. Складіть сценарій асертивної відмови для наведеної навчальної ситуації в діаді «керівник – аспірант».

Модульна контрольна робота 2 (змістовий модуль 2, теми 5-8)

Частина А. Тестові завдання закритої форми (оберіть одну правильну відповідь).

1. Конфлікт – це: а) будь-яка незгода; б) зіткнення протилежно спрямованих цілей, інтересів або позицій, що сприймається сторонами як значуще; в) агресивна поведінка; г) помилка комунікації.
2. Конструктивна функція конфлікту полягає в: а) руйнуванні стосунків; б) виявленні прихованих суперечностей і можливості їх розв'язання; в) зниженні продуктивності; г) уникненні змін.
3. Позиція сторони в конфлікті – це: а) справжня потреба; б) заявлена вимога, за якою можуть стояти інші інтереси; в) емоційний стан; г) стратегія.
4. Стратегія уникання доречна передусім тоді, коли: а) предмет конфлікту принциповий; б) питання незначне або потрібен час для підготовки; в) сторона має владу; г) потрібне швидке рішення.
5. Хронічне застосування стратегії пристосування призводить до: а) зміцнення авторитету; б) накопичення невдоволення та зниження власної позиції; в) розв'язання суперечностей; г) зростання довіри.
6. Медіатор у конфлікті: а) ухвалює рішення за сторони; б) організовує процес комунікації, не нав'язуючи рішення; в) захищає одну зі сторін; г) оцінює правоту.

7. Найкраща альтернатива переговорній угоді визначає: а) мінімальну поступку; б) те, що сторона зробить, якщо домовитися не вдасться, і тим самим межу прийнятності угоди; в) позицію опонента; г) регламент.
8. Переговори на основі інтересів відрізняються від позиційного торгу тим, що: а) швидші; б) спрямовані на з'ясування потреб за вимогами та пошук взаємовигідних рішень; в) не потребують підготовки; г) виключають поступки.
9. Мобінг відрізняється від конфлікту насамперед: а) кількістю учасників; б) систематичністю, тривалістю та нерівністю сил, спрямованістю на приниження особи; в) гучністю; г) предметом суперечки.
10. Емоційне вигорання характеризується передусім: а) тимчасовою втомою; б) емоційним виснаженням, відстороненням і зниженням відчуття професійної ефективності; в) зміною місця роботи; г) конфліктністю.

Частина Б. Завдання на відповідність.

1. Установіть відповідність між стратегією поведінки в конфлікті (суперництво, співпраця, компроміс, уникання, пристосування) та умовами її доречності.
2. Установіть відповідність між етапом переговорів (підготовка, з'ясування інтересів, генерування варіантів, домовленість) та його завданням.
3. Установіть відповідність між явищем (конфлікт, мобінг, зловживання владою, вигорання) та його суттєвою ознакою.

Частина В. Відкриті (проблемні) завдання.

1. Розкрийте структуру та динаміку конфлікту; схарактеризуйте точки можливого втручання.
2. Обґрунтуйте добір стратегії поведінки в конфлікті для наведеної навчальної ситуації.
3. Опишіть підготовку до переговорів щодо співавторства публікації.
4. Складіть алгоритм дій науковця у разі зіткнення з ознаками мобінгу в науковому колективі.

5. Перелік питань до заліку

1. Комунікативна компетентність: поняття, структура, складники.
2. Специфіка професійної комунікації в академічному середовищі.
3. Комунікативні ролі науковця та вимоги кожної з них.
4. Асертивність: поняття та теоретичні засади.
5. Асертивна, агресивна, пасивна та маніпулятивна поведінка: порівняльна характеристика.
6. Асертивні права особи та їхні межі у професійному контексті.
7. Техніки асертивної відповіді.
8. Труднощі асертивної поведінки в умовах залежності від керівника.
9. Комунікативні бар'єри та спотворення повідомлення.
10. Активне слухання: техніки та типові помилки.
11. Конструктивний зворотний зв'язок: структура й умови дієвості.
12. Метакомунікація як спосіб прояснення взаємодії.
13. Вплив статусу та ієрархії на професійну комунікацію.
14. Складні розмови: типологія та загальні принципи підготовки.
15. Комунікативні аспекти відмови та прохання.
16. Висловлення незгоди й критики в академічному середовищі.
17. Визнання власної помилки як комунікативне завдання.
18. Діада «науковий керівник – аспірант»: типові напруження та способи їх прояснення.
19. Узгодження очікувань щодо термінів і обсягу роботи.
20. Конфлікт: поняття, структура, учасники, предмет.
21. Динаміка конфлікту та ескалація.
22. Типологія конфліктів у науковому середовищі.
23. Конструктивна та деструктивна функції конфлікту.

24. Позиції та інтереси сторін конфлікту.
25. Стратегії поведінки в конфлікті та умови їх доречності.
26. Наслідки хронічного уникання та пристосування.
27. Посередництво й медіація: роль третьої сторони та етапи процедури.
28. Конфлікти в дослідницькій команді: причини та профілактика.
29. Конфлікти щодо авторства та порядку авторів; способи запобігання.
30. Підготовка до переговорів: інтереси, критерії, альтернативи.
31. Найкраща альтернатива переговорній угоді.
32. Переговори на основі інтересів проти позиційного торгу.
33. Робота зі складними опонентами та протидія тиску.
34. Мобінг і булінг в академічному середовищі: ознаки та відмінність від конфлікту.
35. Зловживання владою та харасмент: прояви й наслідки.
36. Процедури реагування на деструктивні практики: інституційні та законодавчі механізми.
37. Емоційне вигорання науковця: чинники та ознаки.
38. Профілактика вигорання та саморегуляція в науковій діяльності.
39. Підтримувальне професійне середовище: роль супервізії, інтервізії та менторства.
40. Індивідуальний план розвитку комунікативної компетентності науковця.